

XXIII. smotra učeničkih zadruga Republike Hrvatske

Autorice rada:

**Melani Gavrić
Rozalija Lazar**

Mentorice:

**Mirjana Jambriško
Marija Županić**

Vinička nošnja

Osnovna škola Vinica

Učenička zadruga „Vrčeki“

Vinica, 2011.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. OBRAZLOŽENJE TEME.....	4
3. MATERIJALI I METODE.....	5
4. REZULTATI.....	8
5. RASPRAVA.....	21
6. ZAKLJUČAK.....	23
7. SAŽETAK.....	25
8. POPIS LITERATURE.....	25
9. ŽIVOTOPIS.....	26
10. ZAHVALA.....	26
11. PRILOZI.....	27

1. UVOD

Povijesna sekcija „Vinička baština“ djeluje u sklopu Učeničke zadruge „Vrčeki“ te si je postavila za cilj prikupiti, sačuvati i istražiti što više saznanja o bogatoj i zanimljivoj viničkoj svakodnevnici u prvoj polovici 20. stoljeća. Tradicija zadrugarstva u Osnovnoj školi Vinica seže u pedesete godine 20. stoljeća. Učenička zadruga „Vrčeki“ obnovljena je 5. rujna 2000. godine. Tada je u njoj djelovala samo keramičarska sekcija. Kroz godine raste interes učenika za zadrugarstvo pa se broj sekcija povećavao. U školskoj godini 2010./2011. u zadrugi osim povijesne i keramičarske djeluju i veziljska, cvjećarska, informatička i licitarska sekcija. Zadruga redovito sudjeluje na smotrama učeničkog zadrugarstva te postiže zapažene rezultate.

Cilj povijesne sekcije je istražiti, sačuvati i prezentirati učenicima škole kao i lokalnoj zajednici bogatstvo viničke baštine. Naša istraživanja dosada su bila usmjerena na posebnosti narodnih običaja vezanih uz važne blagdane. Opsežnije i detaljnije nastojali smo istražiti keramičko posuđe koje se koristilo u viničkom domaćinstvu u prvoj polovici 20. stoljeća. Tim radom predstavili smo se i na Državnoj smotri učeničkog zadrugarstva u školskoj godini 2009./2010. u Puli gdje je rad i nagrađen. Rad je osvojio treće mjesto. To nam je dalo potvrdu i poticaj da smo na pravom putu, tj. da i dalje njegujemo i čuvamo zavičajnu baštinu. U ovom istraživačkom radu povijesnoj sekciji priključila se i informatička sekcija „Listik“.

Budući da u svim prigodama i manifestacijama te blagdanima, učenici naše škole, a posebno folklorna sekcija, nastupaju u narodnoj nošnji viničkog kraja, za cilj istraživanja u školskoj godini 2010/2011. odabrali smo taj djelić viničke baštine.

Narodna nošnja sa svojim posebnim karakteristikama obilježava, ne samo pripadnost jednom populaciji, već i kvalitetu života i običaja. Odjeća, tj. nošnja je svojevrsan izvor dragocjenih podataka o onome tko ju je nosio, o kraju u kojem se nosila, o socijalnom statusu

osobe, o spolu, prigodi i dr. Narodna nošnja je bit jednog naroda, njegovog nacionalnog i vjerskog osjećaja s kojim je toliko povezana da je trebalo mnogo vremena proći da se prihvatiti nova – moderna odjeću. Unatoč tome, starije žene zadržale su neke dijelove odjeće koja, iako izrađena od modernih tkanina, sadrži elemente nekadašnje viničke nošnje.

Hrvatske narodne nošnje sastoje se od košulje, suknje, pregače, marame, prsluka, hlača i obuće. Vođeni tim saznanjima, odlučili smo detaljno proučiti sastavne dijelove viničke nošnje te uvidjeti koje su njezine sličnosti i posebnosti u odnosu na tradicionalne nošnje različitih krajeva Hrvatske, a posebno varaždinskog kraja.

2. OBRAZLOŽENJE TEME

Da bismo što uspješnije proveli naše istraživanje, zavirili smo u stare škrinje i ormare naših starijih mještana, a također i u školski ormar u kojem se brižno čuvaju viničke narodne nošnje za potrebe folklorne sekcije. Pokušali smo pronaći sačuvane narodne nošnje viničkog kraja, pomno ih proučiti i na taj ih način oteti zaboravu. Svim svojim istraživanjima učenike naše škole i dalje potičemo na promjenu odnosa prema starini, upoznajemo ih s dijelom svakodnevice njihovih baka i prabaka. Time i dalje djelujemo u smjeru očuvanja zavičajne baštine s naglaskom na način odijevanja u prvoj polovici 20. stoljeća. Da bismo to mogli ostvariti, željeli smo uočiti sve posebnosti viničke narodne nošnje, istražiti odjevne predmete koji su je činili, u kojim se prigodama nosila, po čemu je ona posebna i drugačija od nošnji iz našeg susjedstva, kako se izrađivala, kako se održavala te kada je nestala iz svakodnevnice uporabe.

Jedan od ciljeva bio je i da ostale sekcije učeničke zadruge motive za izradu svojih proizvoda pronađu upravo u narodnoj nošnji. Tako postavljeni cilj je i ostvaren te se Učenička zadruga „Vrčeki“ uspješno predstavila na Međužupanijskoj smotri zadruga u školskoj godini 2010./2011. upravo proizvodima ostalih sekcija na temu viničke narodne nošnje. Članovi veziljske sekcije „Mierka“ izradili su, tj. sašili repliku viničke narodne nošnje koja može služiti kao ukras za bocu ili samostalni ukras. Keramičari keramičarske sekcije „Grozdik“ izradili su replike viničke narode nošnje od gline uz pomoć kalupa. Nošnje su obojili prema podacima prikupljenim u istraživanju. Članovi licitarske sekcije „Cifra“ izradili su licitarsku bebicu u obliku viničke narodne nošnje. Informatičari informatičke sekcije „Listik“ u svim reklamnim i promidžbenim materijalima za predstavljanje Učeničke zadruge „Vrčeki“ kao udarni motiv koristili su upravo viničku

narodnu nošnju. Tako se narodna nošnja viničkog kraja prožimala kroz cjelokupni rad Zadruga.



Slika 1. Proizvodi Učeničke zadruge „Vrčeki“ na temu vinička narodna nošnja

3. MATERIJALI I METODE

U provedbi istraživanja koristili smo sljedeće materijale:

- školski digitalni fotoaparata
- školsku digitalnu kameru
- papir i olovku
- dostupnu literaturu s temom narodne nošnje.

Školskim digitalnim fotoaparatom smo bilježili sve naše izlaske na teren te fotografirali prikupljene dijelove viničke narodne nošnje. Intervjue i razgovore bilježili smo školskom digitalnom kamerom te smo izradili audio – vizualne zapise koje smo koristili kod analize rezultata. Za zapisivanje bilježaka prilikom razgovora sa starijim mještanima koristili smo papir i olovku. Svoje istraživanje potkrijepili smo i proučavanjem sadržaja iz dostupne literature na tu temu.

Prikupljanje i analizu potrebnih podataka te izradu rezultata istraživanja proveli smo sljedećim metodama:

- razgovor – intervju sa starijim mještanima, tj. kazivačima

- izvanučionička - terenska nastava u Gradskom muzeju Varaždin
- promatranje i fotografiranje prikupljenih dijelova viničke narodne nošnje
- rad na dostupnoj literaturi s temom narodne nošnje
- deskriptivna metoda – opisivanje rezultata istraživanja
- demonstracija i prezentiranje rezultata istraživanja

Početak školske godine 2010./2011. formirane su manje skupine članova povijesne sekcije. Obilazili su starije mještane te ih intervjuirali. Podatke prikupljene razgovorom bilježili su i analizirali. Članovi informatičke sekcije su intervjuiranje bilježili fotoaparatom i kamerom. Pitanja za intervju učenici su unaprijed pripremili tako da dobiju što više važnih odgovora za istraživanje.

Metodom izvanučioničke, tj. terenske nastave u etnografskom odjelu Gradskog muzeja Varaždin, prikupili smo mnogo potrebnih podataka. Gospođa Ljerka Albus, viša muzejska savjetnica, održala je zanimljivo predavanje općenito o narodnoj nošnji varaždinskog kraja, pokazala nam je mnogo izvornih fotografija narodne nošnje te originalne nošnje koje posjeduje muzej. Naglasila je da nemaju nošnje iz viničkog kraja, a niti puno podataka o njoj. To nas je potaknulo da s još više entuzijazma prionemo radu.



Slika 2. Susret s višom muzejskom savjetnicom, etnologinjom Ljerkom Albus



Slika 3. Učenici s pažnjom slušaju predavanje na temu narodne nošnje

Obavili smo intervju s učiteljicom razredne nastave Snježanom Gašparić koja vodi folklornu skupinu Osnovne škole Vinica, a ujedno i vodi brigu o nošnjama koje posjeduje škola. Od nje smo dobili mnogo važnih informacija.



Slika 4. Školski ormar s nošnjama

4. REZULTATI

Budući da je svrha ovog istraživačkog rada prikaz dijelova viničke nošnje u prvoj polovici 20. stoljeća i odavno napuštenog tradicijskog načina odijevanja u našem kraju, nastojali smo pronaći i saznati kako je izgledala izvorna vinička narodna nošnja te kakve je promjene doživljavala uslijed društveno – povijesnih promjena koje su uslijedile u prvoj polovici 20. stoljeća.

Rezultati našeg istraživanja poslužili su ostalim sekcijama naše zadruge za izradu replika nošnje u raznim tehnikama, a sve s ciljem njegovanja baštine, zavičajnosti te čuvanju istog od zaborava. Istraživanjem smo prikazali glavne dijelove nošnje, vrste materijala za njihovu izradu, kroj, tehniku ukrašavanja i druge posebnosti. Vinička narodna nošnja nije potpuno zaboravljeno blago. Članovi Kulturno – umjetničkog društva Vinica i folklorne sekcije Osnovne škole Vinica redovito nastupaju u replikama, tj. rekonstruiranoj viničkoj narodnoj nošnji.

Prikupljeni podaci temelje se na pričama brojnih kazivača, živih svjedoka prošlosti viničkog kraja. Oni su nam pomogli u upoznavanju nošnje, razumijevanju prostorno – vremenskog slijeda i tumačenju lokalnih naziva. Istraživačkim radom prikazali smo mušku, žensku i dječju nošnju viničkoga kraja prve polovice 20. stoljeća.

Općina Vinica nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Varaždinske županije. Smjestila se u lijepom krajoliku pitomih obronaka Haloza i rubnih dijelova Panonske nizine. Stoga je to kraj vrlo pogodan za poljoprivrednu proizvodnju, a dominira ratarstvo i vinogradarstvo. Općinu čini sedam naselja: Gornje Ladanje, Donje Vratno, Marčan, Vinica, Pešćenica, Vinicabreg i Goruševnjak. Na površini od 31 km² živi oko 3500 stanovnika. Takve geografske karakteristike prostora i način života utjecale su na izgled nošnje i odabir tkanina, stila, tradicije i nasljeđa.

Prema podjeli hrvatskih narodnih nošnji na kontinentalno - panonsku, planinsko - priobalnu i nošnje u priobalju, vinička nošnja pripada kontinentalno – panonskom tipu. Nošnje tog tipa odlikuju se jednostavnošću nekrojenog ruha te bjelinom platna satkanog u kućnoj radinosti. Temeljni dijelovi su izrađeni spajanjem i nabiranjem ravnih ploha domaćeg platna. U ženskom ruhu vidljiva je veća raznolikost kroja i veza, dok su u muškoj nošnji razlike manje izražene. Narodna nošnja postoji obično u dvije verzije: nošnja za radne dane i svečana nošnja. Svečane narodne nošnje često su vrlo zahtjevno izvedene i od skupljih su materijala.

Na početku našeg istraživanja zavirili smo u školski kutak u kojem školska folklorna sekcija čuva nošnje u kojima nastupaju na prigodnim svečanostima. Zanimalo nas je koliko primjerci tih nošnji odgovaraju izvornoj nošnji našeg kraja i ima li koji originalni primjerak viničke nošnje. Odgovore smo potražili kod učiteljice Snježane Gašparić, voditeljice folklorne sekcije. Saznali smo da u školi ne postoji nijedna kompletna originalna nošnja, već samo pojedini dijelovi, npr. surka, haljina - druknica, pregača – fortuf i rubac – krunar. Izvornost nošnje narušena je spašavanjem pojedinih dijelova uporabom suvremenih tkanina te industrijskom čipkom s ciljem da nošnja bude što dulje u uporabi folklorne sekcije. Nošnje koje se čuvaju u školi zapravo su replika viničke nošnje koja se koristila u svakodnevnom životu između dva svjetska rata. U školi nema ni primjeraka svečane nošnje kao ni izvorne muške narodne nošnje. Replike muške narodne nošnje izrađene su osamdesetih godina 20. stoljeća od materijala koji su najbliži izvornima, a na temelju podataka i primjeraka iz etnografskog odjela Gradskog muzeja Varaždin.

Dragocjena saznanja o narodnoj nošnji viničkog kraja prve polovice 20. stoljeća dobili smo i od desetak kazivača s područja Općine Vinica koji se dobro sjećaju izgleda nošnje jer su je i sami nosili. Njihova starosna dob varira od 66 do 91 godine starosti te su iz različitih

naselja naše općine. Na temelju njihovih kazivanja saznali smo koji su osnovni dijelovi ženske, muške i dječje nošnje viničkog kraja.

Osnovni dijelovi, obilježja i održavanje ženske nošnje

Robača je haljina koje se sastojala od gornjeg dijela, oplečka i donjeg dijela, leganice bogato nabrane sa stražnje strane dok je prednji dio bio bez nabora kako bi se uštedio materijal, a i zato jer je na prednji dio dolazio šurc, fortuf, tj. pregača. Haljina za svakodnevnu upotrebu bila je većinom od kupovnog platna, tzv. druka, jeftine tkanine pa se zvala drukanica. Bila je karirana, ponekad sa sitnim uzorkom ili jednobojna. Svečana haljina bila je istog kroja, ali od kvalitetnijeg materijala, uglavnom štofa, također u svim bojama i ljepše izrade. Prevladavale su tamnocrvena, zelena, plava i ljubičasta boja. Za izradu haljine drukanice ili svečane haljine bilo je potrebno oko četiri metra tkanine. Donji dio, leganica, izrađivao se tako da se materijal navodio na iglu prije samog šivanja kako bi se dobile sitne faldice – nabori. Gotova robača navlažila se, položila na ravnu plohu te se faldala. U struku su se stvarali podjednaki nabori. Nafaldana leganica se u takvom položaju sušila. Potom se narolala te povezala trakicom u struku, sredini donjeg dijela i pri donjem rubu.



Slika 5. Robača - leganica

Reklic je donja košulja koja se oblačila ispod bluze kako bi bluza bolje pristajala i ljepše izgledala. Navedeni odjevni predmet kazivačice više ne posjeduju.

Rukavci su bluza od tankog kupovnog platna batista. Rukavi bluze ispod lakta završavaju bogato izvezenom čipkom – bijelim vezom, šlingom. Prvotno su bili bez kragne, okruglog izreza s našivenim trakicama oko tog izreza. Kasnije dobivaju kragnu također izvezenu šlingom. Tridesetih godina dvadesetog stoljeća njih postupno zamjenjuje bluza. Starije žene, vjerne tradiciji, nisu prihvaćale bluzu te su i dalje nosile rukavce. Prema iskazu kazivača rukavci su se prestali nositi nakon drugog svjetskog rata.



Slika 6. Izvorni rukavci

Bluza je ženska košulja dugih rukava bez čipke za svečanije prilike. Sastavni je dio svečane nošnje. Izrađivala se od brokata u raznim bojama, najčešće bijeloj, plavoj, crnoj i ružičastoj. Kopčala se na drukere s prednje strane. Imala je okrugli izrez oko vrata te okruglu kragnu koja je na rubovima bila ukrašena kupovnom čipkom. Za izradu bluze bilo je potrebno oko dva metra materijala.



Slika 7. Brokatna bluza

Untrka je podsuknja izrađena od tri ili četiri pole tvorničkog platna. Bogato je nabrana uz pasicu tzv. pintu s prorezom ili rasporkom gdje je platno manje naborano ili nema nabora. Na pasicu su našivene žnorice ili trakice za vezenje. Kasnije je u pasicu uvedena guma. Uloga gume je bila da podsuknja prianja uz struk. Prema priči kazivača, prorez se stavljao sa stražnje strane, pasica je završavala trakom koja se križala, omotala oko struka i vezala s prednje strane. Donji rub untrke završavao je najčešće tvorničkom čipkom - šlingom. Prema tumačenju kazivača, untrka se oblačila u dva ili tri sloja kako bi haljina koja se oblačila na nju izgledala šire i bogatije. Za izradu untrke bilo je potrebno oko jedan i pola metra tkanine.



Slika 8. Untrka – podsuknja

Fortuf ili *šurc* je pregača ravnog ili ovalnog kroja čiji rub je bio ukrašen granirom, tj. volanom ili čipkom našivenom uz sam rub pregače. U struku je bio lagano nabrani. Široka pasica prati liniju struka i završava tankim trakama od istog materijala. One su se prekapale na leđima i stezale su struk prateći pasicu. Posebnost viničkog fortufa je da se vezao s prednje lijeve strane u malu mašnicu. Zanimljivo je da izvorni vinički fortuf na sebi nema veza ili drugog ukrasa. Tijekom istraživanja, naišli smo i na primjerak pregače s vezom cvjetnog uzorka te smo zaključili da je to rezultat utjecaja bogato ukrašenih nošnji susjednog kraja i želje vlasnice da i njezina nošnja bude bogatija. U svakodnevici se nosio obični pamučni ili od glota, najčešće crni šurc, a u svečanim prilikama žene su nosile brokatne i svilene fortufe u svim bojama. Za izradu fortufa ili šurca trebalo je oko metar i pol tkanine. Fortuf se nosio u svečanim prilikama, a šurc u svakodnevici.



Slika 9. Primjeri fortufa - pregača

Ruobec je rubac ili marama četvrtastog oblika, preklapa se u trokut i stavlja na glavu. U svečanim se prigodama osobita pozornost posvećivala načinu vezanja rupca pod bradom na mašnu čiji krajevi trebaju čvrsto stajati prema gore. Naziv rupca određen je vrstom tkanine iz koje je izrađen, a osobito je bio cijenjen ili moderan krunar, jednobojni rubac s vodoravnim i okomitim prugama koje su zatvarale kvadrate. Rupce se kupovalo na sajmovima, proštenjima ili u gradu u dućanima. Osim krunara u svečanim prigodama nosio se rubac od tvrde svile s

različitim cvjetnim uzorcima i bojama. Zanimljivo je da su takav rubac nosile udate žene neposredno poslije vjenčanja prilikom odlaska na misu.



Slika 10. Primjeri ruopca – marame

Surka je deblji jesenski kratki kaputić duljih rukava, strukiran i izrađen od jeftinijeg štofa. Nosila se u svakodnevnim prilikama za vrijeme hladnijih dana. U svečanijim prilikama nosio se plišani reklic istog kroja, ali bogatijih detalja. Za njega su neki također koristili naziv surka.

Bio je izrađen od skuplje tkanine – pliša koji se nabavljao u Varaždinu u Varteksu. Kopčao se s prednje strane većim gumbima. Linija kopčanja, krajevi rukava i donji rub bili su bogato ukrašeni vunanim ukrasima domaće izrade.



Slika 11. Surka

Plišani relik pedestih godina 20. stoljeća zamijenila je plišana bluza na balon (vrsta kroja).



Slika 12. Bluza na balon

Vunatni ruobec je debeli vuneni rubac koji se nosio zimi. Savijao se u trokut, pokrivaio leđa, s prednje strane se preklapao i u visini struka vezao se sa stražnje strane. Izrađivao se u svim bojama ovisno o prilici u kojoj se nosio. Rubovi su završavali dugim, debelim resama.



Slika 13. Vunatni ruobec

Prema tumačenju kazivača, ženska nošnja najčešće se izrađivala od druka, štofa, glota, svila, brokata, lana, šifona i pliša. Tkanine su se nabavljale u dućanima u gradu ili na sajmu i prošćenjima. Između dva svjetska rata u Vinici je postojala trgovina tekstilom Židova Kaufmana gdje se također nabavljala tkanina za izradu nošnje. Nošnju su šivale domaće švelje. Iako su nošnje bile istog kroja, prema vrsti materijala iz kojeg je nošnja izrađena, mogao se odrediti socijalni status osobe. Nošnje su bile skupe za tadašnje socijalne prilike. Teško se dolazilo do tkanina, a za izradu je trebalo puno truda i vremena.

Neki dijelovi viničke nošnje nisu se prali. Haljina – drukanica, prema tvrdnji kazivača, nikad se nije prala, već se samo provjetravala i ponovno nabirala prema već navedenom postupku. Rupci ili marame rijetko su se prali i štiricali, najčešće za Uskrs. Ostali dijelovi nošnje su se prali. Za pranje se koristio lug od pepela i domaći sapun. Pralo se na potocima. Koristilo se drveno korito, lopatica kojom se lupalo po rublju. Kasnije se koristila rifla.

Djevojke i žene su nosile dugu kosu koju su plele u jednu ili dvije pletenice te ih savijale oko glave. Na sredini glave bile su pričvršćene hnodlinom, vrstom kopče.



Slika 14. Hnodlin – kopča za kosu

Uz nošnju žene su nosile cipele na žniranje koje su pokrivala gležanj. Cipele su imale povišenu i ukošenu petu. Nosile su i čizme te polucipele. Na noge su oblačile štunfe, tj. čarape koje su se nosile samo za svečane prilike. Pričvršćivale su se trakom, a kasnije gumom tzv. štrumpantlinom. Bile su bijele boje te se na njih izuzetno pazilo zbog cijene i teškog nabavljanja. Ljeti su hodale bose.



Slika 15. Cipele koje su se nosile uz žensku nošnju

Osnovni dijelovi i obilježja muške nošnje

Muška nošnja bila je jednostavnija od ženske te se sastojala od manje dijelova. U izradi muške nošnje dulje se zadržala uporaba domaćeg platna uglavnom od konoplje i lana. Osnovni dijelovi muške nošnje su: robača, pruslik, brgiše, škrlak, kapa, čizme i nuče.

Robača je košulja koja se nosila iznad hlača tzv. brgiša, a sezala je do polovice bedara. Krojena je od ravnih ploha domaćeg platna. Oko vratnog izreza košulja je bila gusto nabrana. Na prsima je imala okomit prorez. Dugi rukavi gusto su nabrani na ramenima i na krajevima koji završavaju manžetom. *Goriou* je ovratnik kojim završava vratni izrez. Prsni prorez i

manžete su bez veza i vežu se trakicama ili žnoricama od domaćeg ili kupovnog platna. Kasnije žnorice zamjenjuju drukeri i gumbi.

Brgiše su široke hlače ravnih nogavica izrađene od domaćeg platna. U struk je bio uveden svitjak, tj. vrpca za vezanje. Donji dio nogavica najčešće je završavao resama.

Pruslik je prsluk od crnog kupovnog sukna. Na obje strane u visini prsa ušiven je žepik, tj. džep, a iznad donjeg ruba po jedan veći džep. Zanimljivo je da na prsluku nema vezenih ukrasa.

Škrlak je šešir od crnog ili tamno smeđeg pusta obrubljen crnom ili smeđom trakom, a ponekad i trobojnicom. Nabavljalo ga se kod klobučara, na sajmovima ili u štacunu, tj. dućanu. Muškarci su na glavi nosili i tamnu, suknenu kapu sa šiltom.

Čizme su čizme tvrdih sara izrađene od boksa – teleće kože. Sare su prekrivale hlačnice ili nogavice kako bi se istakle rese koje su krasile brgiše. Brgiše su se ponekad uvlačile u čizme, a širina nogavica blago se napuštala preko čizama. Čizme su izrađivali domaći šoštari, tj. obućari ili su se nabavljale na sajmovima. Uz čizme su se nosili i škorji, tj. čizme mekih sara izrađene od svinjske kože. Obuću od kože mazali su svinjskom masti ili uljem radi sjaja.

Nuče su obojci od četvrtastog ili dužeg komada platna. Koristile su se umjesto čarapa. Ovijale su se oko stopala te se na njih navlačilo čizme. Izrađivale su se od starijeg komada platna. Postojala je uzrečica, ukoliko se neki komad odjeće na dijelovima pohabao da ga ne treba baciti jer „*za nuče bu dobro*“.



Slika 16. Replika muške narodne nošnje

Opisani dijelovi muške nošnje pripadaju razdoblju početka 20. stoljeća. Pod utjecajem gospodarskih promjena i muška nošnja doživljava izmjene. Naši kazivači spominju rajthoze, tamne suknene hlače koje se javljaju nakon 1. svjetskog rata, te potiskuju brgiše. *Rajthoze* su hlače koje su se zaticale u čizme. Do koljena su šireg kroja, a u nastavku uže. Uz rajthoze muškarci su odijevali robaču, košulju od domaćeg ili kupovnog platna – flanelsku košulju te tamni sukneni kaput kojeg su izrađivali domaći seoski krojači. S vremenom hlače su postajale užeg kroja, a izrađivale su se od štofa i cajge – vrlo popularne tkanine. Društveno – gospodarske promjene kao i blizina grada utjecali su na napuštanje tradicijskog načina odijevanja pa nošnju zamjenjuju odijela od štofa.



Slika 17. Vidljive promjene u načinu odijevanja u drugoj polovici 20. stoljeća

Dječja nošnja

Dječja nošnja bila je vrlo jednostavna. I dječaci i djevojčice nosili su *robačice* – košuljice koje su sezale do ispod koljena, a jedina razlika bila je što su djevojčice imale kragu, a dječici ne.

Narodna nošnja, prema tumačenju kazivača, postepeno je iščezavala iz uporabe krajem pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća. Starije žene dijelove nošnje nosile su duže, čak do sedamdesetih godine, jer su teže prihvaćale modernu odjeću. Kazivačice žale što se dolaskom industrijske robe na nošnju gledalo kao na nešto zaostalo, što podsjeća na doba siromaštva. Nošnja se uništavala prekrajanjem, paranjem i izradom novih odjevnih predmeta.



Slika 18. Baka Draga i u današnje vrijeme vjerno čuva nošnju

5. RASPRAVA

Na varaždinskom području dosad je izdvojeno i obrađeno pet glavnih tipova nošnji. To su bednjanska, maruševčka, nošnja okolice Varaždinskih Toplica, Ludbrega i Nedeljanca. Razlika između pojedinih nošnji postoji uglavnom u ženskom odijevanju. Ta razlika vidljiva je u kroju i vezu. Muška nošnja gotovo je ujednačena na cijelom području. Muškarci su ranije napustili domaće ruho, dok se u ženskom odijevanju postupno uvode kupovne tkanine i kupovna čipka. Time nošnja doživljava preobrazbu, gubi skladnost i finoću kojom je odicala izvorna nošnja. S vremenom u nošnji od starog ostaje samo kroj koji se također postepeno gubi.

Ženska nošnja varaždinskog područja raznolikija je i često varira od sela do sela. Pojedine nošnje izrađene su od grubog platna, osobito nošnje Varaždinskih Toplica, Bednje i

Maruševca. Nošnje Nedeljanca i Ludbrega izrađene su većim dijelom od kupovne tkanine što je obilježje i viničke nošnje.

Vinička ženska nošnja u odnosu na druge nošnje varaždinskog kraja je skromna i jednostavna. Sklad i zahtjevnost izrade njezinih pojedinih dijelova čine ju osobitom. U osnovnim dijelovima (robača, rukavci, bluza, fortuf, untrka i ruobec) podudara se s nošnjama varaždinskog kraja. Jednostavnost viničke nošnje vidljiva je u tome da se vez javlja rijetko i to samo na pojedinim dijelovima, na rukavcima i untrki. Uglavnom je zastupljen bijeli vez – šlinga. U odnosu na viničku nošnju, ostale nošnje varaždinskog kraja ističu se bogatstvom veza, bilo izrađenog ručno ili umetnutom kupovnom čipkom. Jedno od objašnjenja naših kazivačica je to da se viničke žene, zbog zauzetosti poljoprivredom nisu imale vremena baviti vezom i ukrašavanjem nošnje. Razlike i sličnosti su vidljive u izgledu robače – leganice. Bogati gusti i sitni nabori viničke robače za razliku od ostalih nošnji nemaju ukrasa. Ostale nošnje sa stražnje strane bogato su ukrašene vodoravnim vezom ili čipkom. U viničkom kraju haljine su se izrađivale od štofa, druka i svile, za razliku od susjedne maruševečke koja se izrađivala od domaćeg platna te je bila bogato izvezena i ukrašena čipkom. Vidljive razlike su i u izradi pregače ili fortufa koji je također vrlo jednostavan, bez ukrasa. Jedini ukras bio je granir ili volan koji je pratio sam rub ovalne pregače. Vrstom nabora ili faldi u struku te načinom vezanja razlikovao se u odnosu na ostale nošnje, osobito u odnosu na susjednu maruševečku nošnju. Tijekom istraživanja uočili smo da su udajom i mirazom na naše područje dospjeli fortufi iz susjednih sela. Utjecaj susjedstva vidljiv je i u tome što su neke žene ukrašavale svoje fortufe vezom ili čipkom što nije izvorno vinički. Posebnost viničke nošnje su i bijeli, svečani fortufi koje su nosile mladenke, a šivani su od kreptešina. Sastavni dio ostalih nošnji varaždinskog kraja ja i poculica, tj. pokrivalo za glavu. Zanimljivo je da ni jedna od kazivačica nije spomenula poculicu pa smo zaključili da se ona nije nosila u viničkom kraju ili je vrlo rano napuštena kao pokrivalo za glavu. Spomenuti predmeti ističu

različnost i prepoznatljivost naše nošnje. Kod ostalih nošnji varaždinskog kraja važan dio je prsluk – lajbec povrh kojeg se nosio šareni, kupovni, tibetni rubac sa resama. U struku su se dijelovi nošnje spajali pojasom od sukna, platna ili kože. Sastavni dio svečane nošnje na području susjednog Maruševca ili Varaždinskih Toplica je i nakit – kraluš, ogrlica od crvenih koralja. To su neki od osnovnih detalja koje vinička nošnja nema. Pošto detalji nošnje varaždinskog kraja variraju od sela do sela, nemoguće ih je sve nabrojiti i usporediti s viničkom nošnjom.



Slika 19. Vidljive razlike viničke nošnje u odnosu na susjednu maruševečku

6. ZAKLJUČAK

Cilj našeg istraživanja bio je približiti se što izvornijoj viničkoj nošnji i što bolje je upoznati. Prikupljeni dijelovi viničke nošnje i saznanja o njima poslužili su ostalim sekcijama da izrade svoje proizvode s tom temom. Tako su sašivene replike viničke narodne nošnje od

platna, pomoću kalupa modelirane su nošnje od gline te su ukrašene prema saznanjima istraživanja. Također, nacifrane su i licitarske bebice u obliku nošnje. Izrađene predmete na temu viničke nošnje, zbog njihove posebnosti i čuvanja tradicije i zavičajnosti, predložili smo lokalnoj zajednici za izvorni vinički suvenir.

U ovaj istraživački rad uključen je veliki broj učenika, članova zadruge koji su radu prionuli s mnogo zanimanja i entuzijazma. Zanimljivost teme i veliko zalaganje istraživača pobudilo je i interes ostalih učenika škole za zavičajnu baštinu. Svrha je promijeniti stav prema zavičajnoj baštini te potaknuti učenike da je njeguju i čuvaju. Prodajne izložbe zadruge dokaz su tome jer su upravo proizvodi s temom narodne nošnje privlačili pažnju u školi i izvan nje te su se uspješno prodavali.



Slika 20. Naše zadrugearke u viničkoj narodnoj nošnji

7. SAŽETAK

Na temelju istraživanja i prikupljenih nošnji zaključili smo da se vinička nošnja u svojim osnovnim dijelovima podudara s ostalim nošnjama varaždinskog kraja. Jednostavnija je i skromnija, s manje detalje u odnosu na susjedne nošnje. Vez se koristio rijetko ili ga uopće nije bilo. Prema izradi i načinu oblačenja robače i fortufa lako je bilo zaključiti da se radi o viničkoj nošnji. Jednostavnost detalja činila je viničku nošnju u svečanim prilikama otmjenom.

S vremenom je nošnja, uporabom modernih materijala i utjecajem izgleda susjednih nošnji, doživljavala velike preinake te je gubila na izvornosti. Nadamo se da će naš rad doprinijeti očuvanju što izvornijeg oblika viničke narodne nošnje. Želimo da izrađene replike nošnje budu što vjernije izvornoj viničkoj nošnji.

8. POPIS LITERATURE

Albus Ljerka, 2001. Narodne nošnje iz Županije varaždinske, EuroCity 3: 40-41.

Albus Ljerka, 1985. Narodna nošnja varaždinskog kraja, Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin 7: 191-205

Kašpar Libuše, 1981. Nošnja varaždinskog kraja, Varaždinski zbornik: 421-427.

Albus Ljerka, 1994. Neki primjeri zimskih odjevnih predmeta iz fundusa etnografskog odjela Gradskog muzeja Varaždin, Muzejski vjesnik 17: 47-50.

Albus Ljerka, 2008. Narodna nošnja vidovečkog kraja, katalog izložbe održane u GMV, Gradski muzej Varaždin, Varaždin

Albus Ljerka, 1997. Tradicijsko rukotvorstvo varaždinskog područja, Tradicijski obrti i rukotvorstvo – entitet hrvatske narodne baštine: 36-39.

9. ŽIVOTOPIS

Ovaj istraživački rad izradile su učenice 7. razreda Melani Gavrić i Rozalija Lazar.

Melani Gavrić rođena je 6. srpnja 1997. godine. Odlična je učenica 7. b razreda. Izvrсна je u kazivanju na lokalnom govoru i u dramskom izričaju. Svoje nastupe izvodi u viničkoj narodnoj nošnji. Velik interes pokazuje za zavičajnu baštinu te je marljivo i savjesno provodila istraživanje. Ima dobre organizacijske sposobnosti, kreativna je i domišljata.

Rozalija Lazar rođena je 15. ožujka 1998. godine. Odlična je učenica 7. b razreda. Voli povijest, osobito zavičajnu prošlost. Oduševljava ju starina te ju marljivo proučava. Savjesno i s puno znatiželje sudjelovala je u istraživačkom radu. Poticaj za to bila je prava mala riznica viničke nošnje koju posjeduje njezina baka. Aktivno sudjeluje u više sekcija Učeničke zadruge „Vrčeki“.

10. ZAHVALA

Prilikom istraživanja dobili smo dragocjene informacije i saznanja od mještana i stručnjaka pa im želimo zahvaliti.

Zahvaljujemo višoj muzejskoj savjetnici – etnologinji, Ljerki Albus iz etnografskog odjela Gradskog muzeja Varaždin koja nam je održala poučno i zanimljivo predavanje na temu narodne nošnje varaždinskog kraja te nam je pokazala izvorne nošnje i fotografije koje su u muzeju.

Svojim životopisnim pripovijedanjem na lokalnom dijalektu našem radu uvelike su pridonijele i mješanke, tj. kazivačice. Najviše zanimljivih podataka dale su nam bake Dragica Zrinjski, Marija Peharda, Marta Krznar i Rozalija Kovačić. One su nam predstavile način života u 20. stoljeću te nam pokazale i detaljno opisale sve dijelove izvorne viničke nošnje koje one posjeduju.

Svoju zahvalu upućujemo članovima i voditeljima sekcija Učeničke zadruge „Vrčeki“ (Dijani Leskovar, Mariji Prikratki i Ani Šegović) kao i voditeljici Tatjani Pajtak. Oni su nas u našem radu nesebično poticali i pomagali nam. Zahvaljujemo i ravnateljici škole, Anici Hrnčić, pedagoginji Gordani Damjanić i učiteljici hrvatskoga jezika Božidarki Hošnjak koje su nam pomagale stručnim savjetima.

11. PRILOZI

- 7.1. Pitanja za intervju s kazivačima
- 7.2. Razgovor s kazivačicom Martom Krznar